АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ДИМИДЮК Катерина Дмитрівна - здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

УДК 342.9

Ця стаття присвячена дослідженню адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, окресленню основних ознак таких форм та проведенню відповідної класифікації зазначених адміністративно-правових норм на певні види за запропонованими критеріями. Підкреслено важливу роль, які виконують адміністративно-правові норми у адміністративно-правовому механізмі реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні. Зважаючи на загально-теоретичні тлумачення таких понять, як «форма» та «адміністративно-правова форма» було запропоноване авторське визначення поняття «адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності». Окреслено основні ознаки досліджуваної правової категорії, зокрема: 1) належність таких форм виключно для адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності; 2) ці форми є способами цілеспрямованого зовнішнього вираження (дії або рішення) поведінки (діяльності) відповідних суб'єктів; 3) вчиняються виключно в межах адміністративних повноважень та виходячи з компетенції суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності; 3) є нормативно регламентованими; 4) застосовуються для реалізації відповідних функцій та виконання завдань, покладених на суб'єктів публічного управління у досліджуваній сфері; 5) їх застосування тягне за собою настання певних юридичних наслідків. Класифіковано адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності за двома критеріями: 1) за реалізацією норм права; 2) за правовою сутністю.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм; державна політика; правові форми, підприємницька діяльність

Постановка проблеми

Зважаючи на усі виклики та загрози, що постали сьогодні перед нашим суспільством, зокрема, у соціально-економічній сфері, вкрай важливого значення набуває необхідність удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. Дослідження адміністративно-правових форм та методів, за допомогою яких відбувається реалізація державної політики у досліджуваній царині має особливе практичне значення для подальшого удосконалення чинного законодавства України, а також для розвитку галузі адміністративного права. Враховуючи зазначене, актуальність такого наукового дослідження полягає у тому, щоб ґрунтуючись на аналізі теретичних засад, наукових точок зору вчених-адміністративістів запропонувати дефініцію поняття «адміністративно-правова форма реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності», визначити особливості таких форм та виокремити основні види адміністративно-

правових форм реалізації державної політики у зазначеній сфері.

Аналіз публікацій, у яких започатковано аналіз окресленої проблеми

Дослідженням адміністративно-правових форм реалізації державної політики займались провідні вітчизняні вчені-адміністративісти, зокрема Б. В. Авер'янов, В. М. Александров, Г. В. Атаманчук, Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, І. П. Голосніченко, В. В. Зуй, С. В. Ківалов, Л. П. Коваленко, А. Є. Круглова, Д. В. Лученко, Н. М. Матюхіна, М. О. Якуба та багато інших. Утім, сьогодні немає жодного наукового дослідження, присвяченого аналізу адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, що підкреслює актуальність обраної теми.

Тому м**етою цієї статті є:** аналіз адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу

Здійснення державної політики у сфері підприємницької діяльності теоретично та практично є неможливим без відповідної регламентації форм та методів її реалізації. Неможливість реалізації адміністративно-правового механізму здійснення та формування державної політики у сфері підприємницької діяльності поза такими формами передусім пов'язана із їх сутністю.

Отже, перш за все необхідно з'ясувати зміст та сутність теоретико-правової категорії «форма». Так, у словнику іншомовних слів термін «форма» тлумачиться у таких значеннях, зокрема: 1) зовнішній вигляд, зовнішнє окреслення; 2) встановлений зразок, шаблон; 3) устрій, структура, система; 4) формальність, видимість; 5) зразок [1].

У доктринальних джерелах категорія «форма» тлумачиться як спосіб упорядкування змісту, його організації та функціонування [2, с. 231]. З точки зору видатного вітчизняного вченого Ю. П. Битяка поняття «форма» розкривається як вид, зовнішній вияв певного змісту [3, с. 121]. Науковець-адміністративіст І. Л. Олійник пропонує розуміти «форми» як «однорідні за характером і правовою природою групи адміністративних дій які мають зовнішній вираз за допомогою яких забезпечується охорона прав громадян, суспільна безпека, порядок і боротьба з правопорушеннями» [4, с. 45–46].

Аналізуючи зазначені дефініції, можна запропонувати під поняттям «форма» розуміти зовнішній прояв якихось значущих дій.

Реалізація державної політики у тій чи іншій сфері відбувається за допомогою адміністративно-правових форм. Так, О. П. Рябченко зазначає, що застосування окремої правової форми тягне за собою настання певних юридичних наслідків, як-то: «початок, зміну чи припинення правовідносин, які породжують видання актів управління, укладання угод, здійснення нормотворчої діяльності органів влади й управління» [5, с. 26–27].

Науковці окремо виділяють адміністративно-правові форми, під якими В.В. Маліков, розуміє шляхи здійснення цілеспрямованого впливу суб'єкта на об'єкти в ході його діяльності. Однозначно, саме форми показують, як практично здійснюється діяльність суб'єкта, а тому вони обов'язково включають в себе перелік конкретних дій, порядок здійс-нення яких врегульований спеціальними правовими актами, і вчиняються вони у чіткій послідовності [6, с. 144]. За Коломоєць Т. О. адміністративно-правова форма – це волевиявлення посадової особи або виконавчо-розпорядчого органу, яке здійснюється в межах компетенції для досягнення адміністративно-правової мети. Вчена зазначає, що адміністративно-правова форма знаходить зовнішнє вираження у конкретних діях суб'єктів публічного адміністрування в процесі їх безпосередньої діяльності та спрямовані на виконання покладених на них адміністративних завдань та функцій, виконання яких тягне за собою певні наслідки [7, с. 124]. Отже, виходячи із вищезазначеного, під адміністративно-правовою формою можна розуміти: певні дії суб'єктів публічного адміністрування; їх акти волевиявлення чи регуляторні акти,

які знаходять зовнішнє оформлення змісту адміністративно-управлінської діяльності цих суб'єктів тощо. Тож, зважаючи на загально-теоретичні тлумачення понять «форма», «адміністративно-правова форма» в наукових джерелах, пропонуємо під адміністративно-правовою формою реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності розуміти зовнішнє вираження дій суб'єктів публічного адміністрування, уповноважених на здійснення, в межах їх власних адміністративних повноважень, державної політики у сфері підприємницької діяльності, яке спрямоване на досягнення певних цілей та виконання завдань, реалізація яких може спричиняти або не спричиняти настання юридичних наслідків. Виходячи зі змісту зазначеної дефініції, можна дійти висновку про те, що адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності характеризуються наступними основними ознаками, як-то: 1) такі форми характерні виключно для адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності;

2) вони є способами цілеспрямованого зовнішнього вираження (дії або рішення) поведінки (діяльності) суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. Така поведінка (діяльність) виражає певну зовнішню дію. У правовому контексті такий поведінковий процес зовнішньо може виражатися, як у формі дії, так і у формі бездіяльності, результатом якої переважно є юридично важливі наслідки. Такий поведінковий процес притаманний саме публічно-управлінським відносинам, характерним зокрема, і для процесу реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. Допускаємо, що адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності є тотожні адміністративно-правовим формам реалізації у певному виді правовідносин. Щодо їх сутності А. В. Коструба зазначає, що форми реалізації правовідносин доцільно поділяти на два види: а) внутрішню форму (внутрішні правовідносини між суб'єктами реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності); б) зовнішню форму (зовнішні правовідносин суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності із суб'єктами підприємницької діяльності) [8, с. 12].

3) вчиняються виключно в межах адміністративних повноважень та виходячи з компетенції суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності; Зважаючи на те, що досліджувані адміністративно-правові форми реалізації державної політики у визначеній сфері є цілеспрямованими способами виконання поставлених завдань для досягнення єдиної мети адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, принагідно доцільно підкреслити наступне: а) при реалізації певного виду адміністративно-правової форми кожен суб'єкт реалізації державної політики використовує власні управлінські повноваження; б) для кожної адміністративно-правової форми характерним є використання певного інструментарію, який у межах однієї форми має складатися з одноманітних дій та рішень, що мають вчинятися для забезпечення виконання поставленої мети адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємництва;

3) є нормативно регламентованими – вони завжди знаходять своє відображення у нормах адміністративного права. А реалізація державної політики у сфері підприємницької діяльності відбувається у межах адміністративно-правових норм, тобто: а) це є цілеспрямованою діяльністю відповідних суб'єктів, яка урегульована нормами права, зокрема, адміністративного; 2) унормовує та забезпечує правопорядок у царині реалізації державної політики у сфері підприємництва;

4) застосовуються для реалізації відповідних функцій та виконання завдань, покладених на суб'єктів публічного управління у сфері реалізації відповідної державної політики – кожен суб'єкт реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності виконує певні функції, які відображають основні цілі та напрями діяльності таких суб'єктів;

5) їх застосування тягне за собою настання певних юридичних наслідків – як вже було зазначено раніше застосування адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності може мати на меті як настання так і ненастання певних юридичних наслідків, утім, акцентуємо увагу, що кожне застосування такої адміністративно-правової форми має мету, досягнення якої переважно виявляється у юридичних наслідках.

Запропонувавши авторську дефініцію поняття та окресливши основні риси адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, розглянемо основні види таких адміністративно-правових форм.

Перш за все зауважимо, що серед вчених немає єдиної точки зору щодо класифікації видів адміністративно-правових форм реалізації правовідносин. Таких класифікацій достатньо у теорії адміністративного права. Наприклад, В. Г. Петров у залежності від юридичного змісту адміністративно-правової форми пропонує поділ таких форм на: а) зобов'язальні; б) забороняючі; в) дозвільні; г) рекомендаційні; д) уповноважуючі [9, с. 445–446]. Ще однією розповсюдженою класифікацією є поділ адміністративно-правових форм залежно від компетенції окремого суб'єкта публічно-владних повноважень та характеру вирішення ним кола завдань, зокрема виокремлюють: а) процесуальні; б) процедурні (ті, які пов'язані із прийняттям адміністративно-управлінських рішень) [9, с. 445 – 446]. Аналізуючи такі підходи, зважаючи на складність структури адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні, вважаємо зазначені підходи достатньо обмеженими, адже їх неможливо застосувати до адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності.

З нашої точки зору, для реалізації наукових завдань, поставлених у цьому дослідженні найбільш правильним буде аналізувати адміністративно-правові форми саме у процесі реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. Отже, серед основних видів адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємництва пропонуємо виокремити такі:

1) форма дотримання принципів реалізації державної політики у сфері підприємництва. Ця адміністративно-правова форма запропонована за критерієм реалізації права. Загалом, форму дотримання права вчені тлумачать, як «бездіяльність, щодо утримання від здійснення дій, що знаходяться під забороною правових норм» [10, с. 80]. Тож у контексті аналізу адміністративно-правової форми дотримання принципів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності йдеться про те, що суб'єкти публічного права реалізуючи державну політику у сфері підприємницької діяльності, зокрема: а) зобов'язані утримуватися від використання наданих їм владних повноважень для незаконного публічного впливу, або з власних корисних мотивів; б) зобов'язані дотримуватися усіх принципів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, які передбачені чинним законодавством, зокрема положеннями Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»[11];

2) адміністративно-правова форма неухильного виконання правових норм, що покладені в основу адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. Ця адміністративно-правова форма вимагає певних активних дій, з боку суб'єктів реалізації державної політики у визначеній сфері, які спрямовані на реалізацію покладених на них публічно-управлінських обов'язків [12]. У межах реалізації державної політики у сфері підприємництва в Україні відповідні суб'єкти публічного управління повинні: – створювати підґрунтя для функціонування відповідного адміністративно-правового механізму, шляхом створення відповідних державних суб'єктів, чиїм об'єктом віданням є державна політика у сфері підприємництва; – створювати матеріально-технічну та фінансову базу для забезпечення реалізації визначеного адміністративно-правового механізму;

3) адміністративно-правова форма використання положень нормативно-правової основи для реалізації державної політики у досліджуваній сфері сфері. Запропонована форма реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності виявляється у тому, що відповідні суб'єкти, використовуючи власні адміністративні повноваження у цій сфері можуть: а) аналізувати інформацію щодо питань реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності; б) у межах власної компетенції звертатися до відповідних органів щодо отримання відповідних роз'яснень, зокрема, до відповідних наукових установ, або до Конституційного Суду України; в) здійснювати відповідне міжнародне співробітництво щодо вдосконалення законодавства у сфері підприємницької діяльності та з питань реалізації державної політики у відповідній сфері, з метою отримання позитивного зарубіжного досвіду;

4) адміністративно-правова форма застосування правових норм, що складають підґрунтя адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємництва в Україні. Запропонована адміністративно-правова форма полягає у здійсненні певних контрольних, дозвільних процедур у сфері підприємницької діяльності та у результаті їх проведення, прийнятті відповідних регуляторних актів

Отже, нами була запропонована класифікація видів адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємництва за реалізацією норм права. Іще одним критерієм для подальшої класифікації пропонуємо визначити правову сутність. Так, за допомогою запропонованого критерію пропонуємо класифікувати адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, шляхом їх поділу на: 1) правові форми, які виявляються у таких видах діяльності суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємництва, як-то: правозастосовна; установча; контрольна; наглядова; установча; 2) неправові (організаційні) форми, які характеризують окремі процедури сфери діяльності суб'єктів реалізації державної політики у визначеній сфері. До таких форм можна віднести, наприклад, інформаційне, матеріально-технічне, кадрове, наукове та інше організаційне забезпечення відповідних суб'єктів, за допомогою якого вони здійснюють реалізацію державної політики у сфері підприємницької діяльності.

Висновки

Підводячи підсумок викладеного, можна визначити адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, як зовнішнє вираження дій суб'єктів публічного адміністрування, уповноважених на здійснення, в межах їх власних адміністративних повноважень, державної політики у сфері підприємницької діяльності, яке спрямоване на досягнення певних цілей та виконання завдань, реалізація яких може спричиняти або не спричиняти настання юридичних наслідків.

Класифіковано адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємництва:

- за реалізацією норм права на такі види: 1) дотримання принципів реалізації державної політики у відповідній сфері; 2) неухильне виконання правових норм, що складають засади адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємництва; 3) використання положень нормативно-правової основи відповідного адміністративно-правового механізму; 4) застосування правових норм, що складають підґрунтя відповідного адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємництва;.

- за правовою сутністю на такі види: 1) правові форми; 2) неправові (організаційні) форми.

Література

1. Словник іншомовних слів: онлайн словник. URL: https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%D4%EE%F0%EC%E0

2. Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентеції. Львів: Магнолія 2006. 2011. 352 с.

3. Адміністративне право України: підручник; за ред. Ю.П. Битяка. Харків: Право. 2000. 520 с.

4. Олійник І. Л. Організаційно-правові засади взаємодії міліції (поліції) країнучасниць СНД у боротьбі з правопорушеннями: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Донецьк. 2005. 236 с.

5. Рябченко О.П. Держава й економіка: адміністративно-правові аспекти взаємовідносин: монографія; за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. Справ. 1999. 299 с.

6. Маліков В.В. Адміністративно-правові форми забезпечення громадського порядку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28. Т. 2. С. 144–147.

7. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України: підручник. Вид. 2-ге, змін. і допов. Київ: Істина. 2012. 528 с.

8. Коструба А. В. Коносамент як цінний папір : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2004. 15 с.

9. Петров В. Г. Форми адміністративно-правової діяльності правоохоронних органів. *Наукові праці НУ Одеської юридичної академії*. 2015. С. 442 – 447.

10. Зубко Г. Ю. Маргінальна поведінка як вид правомірної поведінки особи : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2012. 209 с.

11. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. *Голос України* від 14.10.2003 № 193.

12. Донченко О. І. Особливості правозастосування як форми реалізації норм права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014 № 11. Том 1. С. 40 – 42.

SUMMARY

This article is devoted to the study of administrative-legal forms of implementation of state policy in the field of entrepreneurial activity, the outline of the main features of such forms and the appropriate classification of the specified administrative-legal norms into certain types according to the proposed criteria. The important role played by administrative and legal norms in the administrative and legal mechanism of implementation of state policy in the field of entrepreneurial activity in Ukraine is emphasized. Taking into account the general theoretical interpretation of concepts such as «form» and «administrative-legal form», the author's definition of the concept of «administrative-legal forms of implementation of state policy in the field of entrepreneurial activity» was proposed. The main characteristics of the studied legal category are outlined, in particular: 1) the appropriateness of such forms exclusively for the administrative-legal mechanism of implementation of state policy in the field of entrepreneurial activity; 2) these forms are ways of purposeful external expression (actions or decisions) of the behavior (activity) of the relevant subjects; 3) are committed exclusively within the limits of administrative powers and based on the competence of subjects implementing state policy in the field of entrepreneurial activity; 3) are normatively regulated; 4) are used to implement relevant functions and perform tasks assigned to public administration subjects in the researched area; 5) their application entails the occurrence of certain legal consequences. Administrative and legal forms of implementation of state policy in the field of business activity are classified according to two criteria: 1) according to the implementation of legal norms; 2) by legal entity.

Key words: administrative and legal mechanism; state policy; legal forms, entrepreneurial activity